

Onderzoek naar het vertellen van verhalen

Wat vertellen leerlingen over

Tekst: Ietje Pauw

Foto's: Harrie Beerhorst

In een verhaal komen personen voor die iets meemaken. Zo'n persoon wordt in de literatuurwetenschap een personage genoemd. Een personage hoeft niet een mens te zijn, maar kan ook een dier zijn of een kabouter of een ding. Het aantal personages kan variëren: soms komt er maar één personage voor in een verhaal, en soms zijn er heel veel.

Wie wil leren verhalen te vertellen, moet dus ook leren personages zo te beschrijven dat de toehoorders/lezers zich daar een voorstelling van kunnen maken. Op zichzelf is dat niks bijzonders, we doen dat eigenlijk dagelijks. Van Lint (1992) geeft in zijn boek over toneelschrijven het volgende voorbeeld:

“De werkwijze is vergelijkbaar met de wijze waarop je te werk gaat als je nieuwe burens of een nieuwe collega hebt gekregen.

- *Wat zijn dat voor lui?*
- *Nou, tamelijk jonge mensen.*
- *Hoezo jong?*
- *Hij lijkt me een jaar of dertig, zij misschien een paar jaar ouder.*
Hij is nogal een fors type. Een beetje mister Body-Building.
- *Ja, hij heeft ook zo'n waggelende loop. Alsof tie zeeman geweest is.*
- *Zij is echt Frans, hè, tener, beetje donker, kittig.*
- *Zij lijkt me ook wel de baas in huis.*
- *Hij heeft ook een heel vriendelijk gezicht.*
- *En ook wel slim, geloof ik.*

Dr. Ietje Pauw is lector aan de Katholieke Pabo Zwolle met als aandachtsgebied Reflectie & Retorica. Ze zal in de komende nummers verslag doen van haar basis schoolproject taalontwikkeling: Verhalen vertellen, verhalen verzinnen, verhalen schrijven.

Mailadres: i.pauw@kpz.nl

Je let dus op uiterlijke kenmerken, op houding, op gedrag, maar vooral ook op wat iemand zegt, waarover hij spreekt en hoe hij het zegt, en probeert op die manier iemand te ‘plaatsen’, je een indruk van iemands persoon en karakter te vormen, van iemands identiteit.” (Van Lint, p. 32).

Als ik Van Lint (zie p. 36) paraphraseer dan bepaal je de identiteit van iemand op grond van zijn naam, zijn uiterlijk, zijn stem, zijn afkomst, zijn leeftijd, zijn kennis van zaken, zijn opvoeding en achtergrond, zijn familie, zijn plaats van herkomst, zijn lichaamshouding en typische gebaren, zijn taalgebruik, zijn opvattingen over goed/kwaad, mooi/lelijk etc., zijn humeur, zijn conditie en zijn belangstelling voor anderen en voor zijn omgeving.

Wel, dat is nogal wat.

Het personage in de vertellessen

In de serie lessen voor leerlingen van groep 5, die ik nu bespreek, stond het personage centraal. Ook daarbij sloten we aan bij hun eigen belevenissen. Voor leerlingen is het gemakkelijker om een verhaal te vertellen dat ze zelf hebben meegemaakt. Ze hoeven niet heel lang na te denken over het vinden van een geschikt verhaal en bovendien hoeven ze zich niet druk te maken om wat er nu precies gebeurde. Ze waren er immers zelf bij en kunnen in hun herinnering de gebeurtenis terughalen en daarna gaan vertellen. Tenslotte zijn ze zelf ook nog eens personage in het verhaal, dat kan een belangrijk personage zijn, de hoofdpersoon, maar ook gewoon een toeschouwer. De eerste serie lessen ging over dieren, leerlingen leren vertellen wat het dier doet, hoe het eruit ziet. Naast de dieren komen in hun verhalen ook andere personages voor waarover ze leren vertellen. In de tweede serie lessen stond feesten centraal, dit thema is mede ingegeven door het tijdstip waarop die lessen gegeven werden, namelijk in december en januari met het sinterklaasfeest, kerstfeest en het feest van de jaarwisseling. Ook verjaardagen, trouwfeesten en plaatselijke feesten komen aan bod. Een feest zonder personages is nauwelijks denkbaar, dus ook hier vertellen leerlingen over zwarte pietten, sinterklazen, bruidjes en jarigen.

Nu zou ik graag willen melden dat de leerlingen allemaal flitsende beschrijvingen van personages hebben neergezet. Weliswaar dient een onderzoeker objectief te zijn en is een negatieve uitkomst even leerzaam als een positieve, maar ja, je hoopt toch altijd dat je de gouden sleutel gevonden hebt. Wel, dat viel wat dit onderwerp betreft in

personages in hun verhalen?

Ken jij een verhaal over een trouwerij? Wie gingen er trouwen? Waar trouwden ze? Wat gebeurde er?

Ik vertel over de trouwerij van:

De gebeurtenis die ik ga vertellen is:

(vul in: vrolijk, grappig, boos, verdrietig)

Wie waren erbij?

Waar speelde het zich af?

Wanneer speelde het zich af?

De trouwerij

Werkblad les 11

Dit gebeurde er:

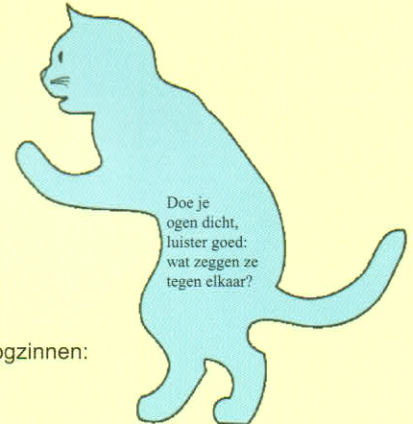
De hoofdfiguur is:

Hij ziet er als volgt uit:

Ik laat de volgende personen met elkaar praten:

- 1.
- 2.
- 3.
- 4.

Ik gebruik de volgende dialogezinnen:

Doe je ogen dicht, luister goed: wat zeggen ze tegen elkaar?

deze fase tegen. Van leerlingen in groep 5 kunnen we natuurlijk niet verwachten dat ze heel uitgebreid over een personage gaan vertellen. Het is al heel mooi als ze iets over hun personage vertellen, dat kan zijn over de kleren, of over het uiterlijk of over het karakter. Maar ook dat lage verwachtingspatroon werd niet gehonoreerd. Toch leek het zo goed voorbereid: immers, in elke vertelles geven we een voorbeeld, dit is het complete voorbeeldverhaal uit les 11 over een trouwerij.

Ik heb het steenkoud. Gelukkig is het eindelijk droog. Overal liggen nog grote plassen. Ik sta met mijn witte jurk, zwarte lakschoentjes, dunne sokjes voor het stadhuis, samen met Marja. We wachten al lang op de trouwauto met juf Maaïke en Marco. In de verte zien we eindelijk een grote witte limousine. De motorkap van de auto is versierd met rode rozen. Marja en ik houden een boog met rode bloemen vast. Straks loopt onze juf met haar Marco daaronder door naar het stadhuis. De boog is best zwaar. We hebben met de hele klas bloemen gemaakt van rood crêpepapier. De trouwauto rijdt tot onderaan de bordestrap van het

stadhuis. De chauffeur stapt uit en doet de deur van de auto open voor de bruidegom. Marco ziet er mooi uit. Hij heeft een zwart kostuum met een wit overhemd en een rode das. En hij heeft een rode roos in het knoopsgat. De chauffeur loopt nu naar de andere deur en samen met Marco helpt hij juf Maaïke uitstappen. Wat is ze mooi! We zeggen tegelijkertijd: "Oh, wat mooi!" Juf heeft een witte jurk aan, met een lijffe van kant. Ze draagt een kanten sluier tot op haar taille. De jurk is lang met een kleine sleep. "Ik wil later ook zo'n jurk," zegt Marja. "Ja, ik wil ook in het wit trouwen." We kijken hoe Marco de sleep van de jurk mooi neerlegt. "Ze heeft geen bruidsmisjes," zegt Marja. "Nee, ik wil wel twee bruidsmisjes en ook twee bruidsjonkers, had mijn tante ook." Gelukkig ligt er een loper op de bordestrap. Anders zou de sleep door de plassen slepen en meteen vuil worden. Juf Maaïke lacht naar ons. Wij lachen terug. "Wat een prachtige boog hebben jullie gemaakt? Mogen wij daaronder doorlopen?" "Ja juf, en dan moet u even stil blijven staan en maakt de fotograaf een mooie foto." Juf lacht en kijkt heel gelukkig. Opeens komt Rakker, de hond van juf Maaïke, eraan rennen. Hij heeft

zich losgerukt en rent op juf af. *Alles gaat heel snel. Ik wil hem bij de riem pakken. Dat lukt niet, ik voel hoe de boog uit mijn hand glijdt en voorover valt op de natte trap. Rakker trapt op de boog met de rode bloemen en springt blaffend tegen juf Maaike op. "Rakker, af!" roepen juf Maaike en Marco tegelijk. Kijk nou eens, op de mooie witte jurk van juf Maaike staan rode pootafdrukken van Rakker. Ik kijk verschrikt naar mijn juf, en ik voel de tranen over mijn wangen lopen. "Oh juf, wat vreselijk!" Opeens beginnen juf en Marco heel hard te lachen. "Rakker, vond je de jurk niet mooi?," giert juf van het lachen. De moeder van juf Maaike heeft snel een natte doek gepakt en probeert de vlekken weg te poetsen. "Ah mam, laat maar. We gaan eerst naar binnen en dan gaan we trouwen. Later kijken we wel of we de vlekken eruit krijgen. Kom Josine en Marja, kom mee." Rakker rent vooruit de trouwzaal in. Wat een geluk dat juf niet boos werd. Juf Maaike is de liefste juf van de wereld.*

In dit voorbeeld wordt verteld hoe de kleren van de ik-figuur eruit zien: 'witte jurk, zwarte lakschoentjes, dunne sokjes', van de bruidegom: 'zwart kostuum met een wit overhemd en een rode das en een rode roos in het knoopsgat' en van de bruid: 'een lange, witte jurk met een lijfje van kant, een kanten sluier tot op de taille en een kleine sleep'. Verder wordt er nog over de ik-figuur verteld dat ze het steenkoud heeft. De bruidegom en bruid zien er heel mooi uit en bruid juf Maaike kijkt heel gelukkig. Bruid en bruidegom zijn niet boos te krijgen: ze moeten heel hard lachen als de mooie witte jurk bezoedeld wordt met rode pootafdrukken. De verteller eindigt haar verhaal met de volgende constatering: Juf Maaike is de liefste juf van de wereld.

De personages van de leerlingen

Wat brengen de leerlingen er nu van terecht? Hoe brengen de leerlingen een personage tot leven? Ze hebben als aanwijzing gekregen dat ze de personages voor zich moeten zien. Ik geef enkele voorbeelden uit de verhalen van de tien leerlingen die we voor dit project volgen.

Brenda vertelt over het trouwfeest van Jeroen en Sindy:

"Het was een witte bruidsauto met versierde bloemen. En toen, toen kwam het bruidspaar eruit met eh twee bruidsjongetjes die heten Stenly en Maik."

Selma vertelt over haar eigen kleren op de bruiloft van haar oom en tante:

"Mooie zwarte glitterjurk aan en een legginkje." En ze vertelt over haar nichtje: "Want we moesten nog haar laten maken. Mijn moeder maakte een mooi modeltje voor haar, mijn moeder is kapper." Brenda heeft meer aandacht voor de bruidsauto en de bruidsjongetjes dan voor het bruidspaar. Selma vertelt wel dat de glitterjurk mooi en zwart is, maar niet of het een wijde of strakke jurk is, lang of kort, en van welke stof de jurk gemaakt is. Verder vertelt ze over een 'mooi modeltje', maar we weten niet welk kapsel haar moeder nu bij haar nichtje gemaakt had.

Oefeningen voor het vertellen over personages

Ook bij de andere leerlingen die we volgen zien we weinig beschrijven van personages. Blijkbaar zijn we te kort door de bocht gegaan. Of mag je van leerlingen van deze leeftijd helemaal niet verwachten dat ze zoveel oog hebben voor de identiteit van een personage?

Voorshands wil ik dat niet aannemen en wil ik liever in een volgende ronde wat extra oefeningen inlassen om de leerlingen bewuster te laten kijken en weergeven.

Ik denk daarbij aan de volgende oefeningen:

Teken wat je gehoord hebt

- Vertel in drietallen een verhaal over een dier. Na afloop tekenen de luisteraars het dier. Lijkt het dier ook op het dier in het verhaal? Welke informatie hadden de luisteraars nog meer nodig om zo goed mogelijk het dier na te tekenen?

Een variant op deze oefening is:

Vertel in drietallen een verhaal over een trouwerij. Na afloop tekenen de luisteraars de trouwjurk van de bruid of het kostuum van de bruidegom, of de kleding van de bruidsmisjes of -jonkers, of de kleding van een feestganger, etc..

Raad eens wie dit is?

Een van de leerlingen mag vertellen over een medeleerling zonder de naam te noemen. Aan de hand van de informatie over uiterlijk, karakter, hobby's, interesses, opvallende kenmerken moeten de leerlingen de naam van de medeleerling raden.

Een variant hierop is:

Een van de leerlingen mag vertellen over een persoon buiten de klas die alle leerlingen kennen. Dat kan een leraar zijn, een ouder, een leerling uit een andere klas.

Een van de leerlingen mag vertellen over een personage uit een boek.

Een van de leerlingen mag vertellen over een idool.

Vertel over een onbekend persoon op een foto

Leerlingen schetsen een beeld van deze persoon: of hij aardig is, wat voor werk hij doet, waar hij woont, hoe hij meestal gekleed gaat, wat zijn lievelingsgerecht is, van welke dieren hij houdt, welke hobby's hij heeft, welke sporten hij beoefend, etc..

Een variant hierop is te vertellen over een onbekend persoon op een schilderij.

Vertel over iemand die je geobserveerd hebt

De leerlingen krijgen de opdracht om een persoon uit de supermarkt te observeren en hierover te vertellen. Ze moeten goed kijken hoe iemand loopt, of hij behulpzaam is, hoe hij praat, wat voor werk hij doet, etc.. En wellicht kunnen ze een foto van hem maken.

Een variant hierop is:

Ga naar de markt en kijk hoe de bloemenkoopman probeert zijn bloemen te slijten. Schrijf op wat je ziet en vertel in de klas wat je gezien hebt.

Kijk aandachtig naar een willekeurige voorbijganger in de straat, of in een of ander officieel gebouw. Schrijf op wat je ziet en vertel in de klas wat je gezien hebt.

Sommige van deze oefeningen zaten ook al in het nu uitgevoerde programma, maar waarschijnlijk moet er meer aandacht aan gegeven worden. Overigens zonder overspannen verwachtingen te koesteren. Ik noem maar wat: kinderen kunnen zelden leeftijden goed schatten en zeggen over mijn dochter van 20 dat die net zo oud is als ik. Of ze noemen een man van in de veertig een tamelijk oude man. Bij een wat afwijkend accent laten ze de persoon rustig uit het buitenland

komen. Ook de begrippen deftig, geleerd en sterk zullen zelden voldoen aan objectieve maatstaven. Maar daar gaat het voorlopig ook niet om. Het gaat er om dat er niet alleen een man is die niet uitkeek en tegen een mevrouw aan botste, maar dat er een meneer met een lange jas en een hoed op schijnbaar haast had, met zijn mobiel belde, daardoor niet uitkeek en tegen een heel mooie mevrouw met rode krullen aan liep die toen op de grond viel.

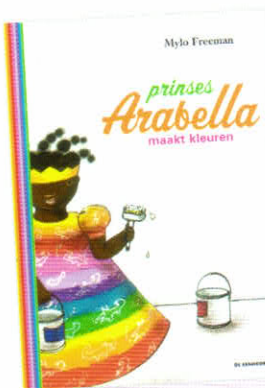
Vergroting taalvaardigheid

Zit het onderzoek nu in het slop? Welnee, er is een tussenstand opgemaakt en er is lering getrokken uit de tegenvallende resultaten. En over de uiteindelijk beoogde resultaten, de vergroting van de taalvaardigheid van de leerlingen (want daar ging het om), kan ik nog niets zeggen, maar ik heb goede hoop dat de resultaten daar positief zullen zijn. Te zijner tijd zal ik daarover berichten.

Bibliografie

Van Lint, Peter. (1992). Schrijven voor toneel. Communicatieve technieken 5b. Dalfsen: TACT, interne publicatie.

Nieuw in oktober 2009

Prinses Arabella maakt kleuren

Mylo Freeman

Prinses Arabella wil haar kamer in vrolijke kleuren schilderen. Ze mengt de kleuren wit en rood en schildert haar kaptafel roze. En zo maakt ze ook paars, groen, grijs,... Een speels en verrassend verhaal over kleuren en kleuren mengen.

3+ • 32 blz. • isbn 978-90-5838-561-1 • € 14,50

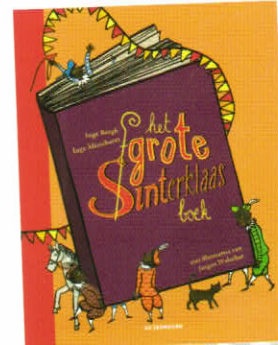
*In dezelfde reeks:
Prinses Arabella kleurboek
Prinses Arabella is jarig
Prinses Arabella gaat naar school*

Welterusten iedereen

Edward van de Vendel en Sebastiaan Van Doninck

De nacht valt, iedereen gaat naar bed. Alle mensen en dieren gaan op in hun dromen. Inaïat droomt over zijn thuisland, de tweeling droomt van hun buurmeisje, het paard droomt van vrijheid,... Dan is het ochtend. Welke dromen zijn uitgekomen?

3+ • 32 blz. • isbn 978-90-5838-564-2 • € 15,50

Het grote Sinterklaasboek

Inge Bergh, Inge Misschaert en Jurgen Walschot

Een heerlijk dik boek over de Sint en de Zwarte Pieten, vol spannende verhalen, weetjes, versjes en recepten. Het boek volgt de leesvorderingen van een kind: de eerste verhalen zijn geschreven in AVI M3, de laatste in AVI M5. Voor uren lees- en doeplezier!

6+ • 112 blz. • isbn 978-90-5838-576-5 • € 22,50

Deze boeken zijn verkrijgbaar
in de betere boekhandel.

Meer boeken: www.eenhoorn.be

DE EENHOORN